

DİSTOPIK BİR YOL HİKAYESİ: LABİRENT DENEYİMİ

Sema KIZILELMA

Arş.Gör., Atatürk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, semakizilelma@gmail.com., ORCID: 0000-0002-7883-6604

Kızılma, Sema. "Distopik Bir Yol Hikayesi: Labirent Deneyimi". idil, 75 (2020 Kasım): s. 1769–1776. doi: 10.7816/idil-09-75-11

ÖZ

Temsil, temsil edilen ile kendisi arasında bir araç olduğundan mimari fikirler de temsil ortamına aktarılmaya ihtiyaç duyarlar. Bir fikir olarak mimarlığın, deneyimselliğinin temsili, Bernard Tschumi'nin "gerçeğin arkasındaki karanlık ve bilinçdışının, tüm maskelerin ardındaki başka bir şeyin varlığına işaret ettiği" söyleminden yola çıkılarak irdelenecektir. Gerçeğin başka bir ötekisine (Tschumi'nin yapısındaki pencerenin çatlağına) ulaşma yolunda alınacak mesafelerle ortaya konacağı bu temsiller yumağında, yolların nereye çıkacağına temsiller, temsil edilenler ya da temsilin ötekileri karar verecektir. Bu yolculukta bir fikir olarak ele alınan mimarlığın deneyimlerle ve farklı aksiyonlarla hangi temsillere vardırılabileceği bir labirent deneyim hikayesi üzerinden tartışılmaktadır. Bir bütünden (mimarlık) başlayarak çıkılan yolda parçalanmışlıklar ve parçaların manadan ve yerden kopuşu ile bir dönüşme süreci ele alınır. Bu süreçte mimarlığın ve mekânın belirleyici unsurlarının (bedenler, nesnelere, ışıklar, gölgeler, duyular, malzemeler, sesler, arzular, önyargılar...) bilgi – deneyim arasındaki boşlukta var oluşunun temsilleri aranmaktadır. Ortaya konulacak temsiller kavramsal ve algısal çelişkide ulaşılacak noktaya varıştaki serüvenleri ve oluşacak potansiyelleri açığa çıkaracaktır. Her bir potansiyel mekâna ve mimarlığa bakışta yeni bir pencere ya da pencerede çatlağı (boşluğı) imkân tanıyacaktır.

Anahtar Kelimeler: labirent, deneyim, distopik hikâye, katmanlaşma, süperpoze

Makale Bilgisi

Geliş: 1 Ekim 2020

Düzeltilme: 20 Ekim 2020

Kabul: 15 Kasım 2020

Giriş

Bu distopik hikâyede labirentte başlayan uyanışın B. Tschumi'nin "Parc de la Villette" tasarımının prensipleriyle deneyimlenen yol haritasıyla anlam arayışını bulacaksınız. Varılacak noktalar, geçişler ve elde edilecek her türlü fikir, okuyucuya kazandırılan her düşünüş bu hikâyenin temel amacını oluşturacaktır. Bu sebeple hikâyenin tamamlanması mümkün değildir, kesin bir sonu yoktur, her okuyucunun kendi labirentinin deneyim dünyasını tetikleme ve ortaya çıkarmasını amaçlamaktadır.

1. kutuda uyanmak, labirentin içinden ilk gün.....uyanış

labirentin soğuk betonundan kafamı kaldırdığımda yüzüme vuran ışık huzmesi belki de hatırladığım tek aydınlıktı, günlerdir, haftalardır, aylardır, bilmem belki yıl olmuş mudur hatırlamıyorum, evet hiçbir şey hatırlamıyorum, burası neresi, neden buradayım, hatta ben kimim, adım ne onu bile bilmiyorum sanırım, belki de rüyadayım, ilk gördüğüm şey boyumdan kat kat büyük beton duvarlar, sanki bir kutunun içine düşmüş gibi ama parçalı bir kutu mu, belki de yolları olan, gökyüzünü gördüğümü fark ettiğim de üstü açık bir kutu olarak tanımladım olduğum yeri, her neyse, kutu, yer, duvarlarla dolu kapalı mekan...

2. ....mekanı tanıma, tanımlama

doğrulmaya, ayağa kalkıp nerede olduğumu anlamaya çalışıyorum ama gördüğüm soğuk duvarlardan başkası değil, ne olursa olsun kendime geliyorum ve bulunduğum yeri tanımaya çalışıyorum. Sağ ve solumda yer alan duvarların izin verdiği yöne ilerliyorum, arada bu duvarlar tam karşıma çıkınca onlardan kaçarcasına, onların yönlendirmesiyle başka yöne sapıyorum. Bir süre dik duvarları aşa aşa en sonunda bir yere ulaşıyorum.

3.....labirentte bilinmeyen noktadan Tschumi'nin "follie"¹ lerine.....

evet evet işte diyorum, bu nokta belki de bir şeyin başlangıcı olacak diyerek ilerliyorum, gördüğüm, mekana benzeyen, tam olarak duvarları olmayan ama aynı zamanda koruyucu olarak bazı noktaları insana sırtını dayayacağı bir güven hissi veriyor, en azından yol boyunca sürekli gördüğüm beton duvarlardan farklı, peki ama neden, neresi burası, tüm bu beton yığılında vardığım bu yer hem çelik malzemesiyle insanı betonların içinde kendine çekiyor hem de garip bir merak uyandırıyor, sanki buradaki tüm varlığımın sebebini açığa kavuşturacaktı. Tüm bu hislerle ilerliyorum, son duvarı aşım mekânın içine adımımı attığımda başka bir dünyaya kapı aralamış gibi hissediyorum, ilerledikçe başka insanlar görmeye, onların hareketlerini algılamaya başlıyorum, daha bir dakika öncesine kadar tek başıma soğuk duvarlardan geçerek geldiğim bu yerde, başka bir yüzeyde gibiyim. Çevremi biraz daha incelemeye devam ediyorum ve o sırada insanların bir yere doğru aktığını ve orada kalabalıklaştığını fark ediyor, bir hissin beni oraya davet etmesiyle ilerliyorum. Bize göre daha yüksek bir platformda bulunan bir kişi, kendinden emin, sevecen tavırlarla bir şeyler

anlatıyor, herkes canı gönülden dinliyor. Ben de dinlemeye başlıyorum, bir süre sonra insanlarda sorularla, fikirleriyle konuşmaya dahil oluyorlar. Bir an bir dürtüyle yola devam ediyorum, insanların arasından onlara dokunarak, onları hissederek, çocukların gülüşmelerini duyarak yoluma devam ediyorum. Bir anda o atmosferin sanki sonuna gelmiş gibi hissederek o son adımı attığımda yeniden beton duvarlarla karşılaşıyorum, bir anlık şaşkınlık ve sakinlikten sonra geriye dönüp bakıyorum ama yoklar ne o çocuklar ne de o canlı, kırmızı rengiyle insana gülümseyen o mekân. Biraz geriye doğru yürüyorum, sağım solum beton duvarlar, o da ne evet tam karşıma bir duvar çıkıyor, tekrar ileri yürüyorum, eminim az önce burada o civil civil çocuklara dokunduğuma, aralarından sıyrıldığıma, inanmıyorum rüya mıydı yani diyorum kendi kendime ama imkansız olmalı rüyada o kadar canlı hissedebilir mi insan, yaşayabilir mi o anı... uzun bir iç çekiş, düşünüş, zihinsel kayboluştan sonra tekrar devam etme kararı alıyorum, bu durum her ne ise çözmeye kararlıyım, biliyorum, inanıyorum çözeceğime.

Gözüm bir anda bir süredir unuttuğum ama şu anda hissetmeye başladığım belki de kendimi kaybettiğim için farkına varamadığım elimdeki kâğıda ve kaleme ilişiyor. İlk uyanışımda elimde olmadıklarına, elimin bomboş olduğuna, az önce gördüğüm yerin gerçek olduğu kadar inandığım ellerimde duran kâğıt, kaleme diğer elimden destek alarak, biraz da onları hissetmek istercesine dokunuyorum ve evet gerçekler, peki ne zaman aldım bunları, nereden aldım, kim verdi bana ya da en önemli soru belki de neden bende olduklarıydı, bir sebebi olmalıydı, kendimi bulduğum

bu yeri anlamlandırmak için boş olan ellerimde şu anda bulunan bu araçlar beni gittiğim yolları ve gördüklerimi çizmeye teşvik ediyor gibiydi, öyle de yaptım. Hatırladığım yolları kabataslak kâğıda aktarıyorum ve tabiki geçtiğim, gördüğümü sandığım ama hissinden emin olduğum mekânı da şu anda olduğumu var saydığım yeri nokta şeklinde işaretliyor ve önüme bakmadan ilerliyorum...

4. ....yeni yollar bulma, arayış.....

ilerlemeye devam ediyorum. Artık sadece anlamak değil, yaşamak istiyorum burayı, ne olduğunu bilmeden, bir arayış içinde yürümeye devam ediyorum, her şey o kadar aynı ki duvarlar arasında her ilerleyişim, her yolumu kesen duvardan sonra geri dönüşüm yeni bir başlangıcın adı sanki. Her bir gidiş, yeni varışlara gebe... her ne kadar bilmesem de bilinmezlik içinde bir heyecanla gidiş seziyorum kendimde, bende bu gayretin, bu devamlılığın sebebini sorguluyorum. Varlığımı, bu yerle birlikte anlamlandırma güdüsü gibi bir his taşıyorum. Yorulsam da devam etmem gerektiğini, bilmesem de öğrenmem, anlamam gerektiğini hissettiren bir şeyler... Kaybolmamak için elimdeki kâğıda işaretler koymaya, kendimce notlar almaya devam ediyorum. İlk bulunduğumu anladığım yerin nokta işaretinin çevresi doldukça varlığım da anlam kazanıyor, evet bir durumun, olayın, bir halin içindeyim ama bazen de tüm bunların dışında sanki bambaşka bir yerdeyim. Bir yanda kaybolmuşluk hissi ağır basarken diğer yanda bu kayıpta varlığını bulmaya çalışma ve yeni arayışlara açılan dönemeçler, atılan yeni adımlar ve adımların götürdüğü yeni mekanlar bir çıkış kapısı imkânı sunuyor ama bu öyle bir çıkış ki her çıktığını sandığın, bittiğini düşündüğün yer, yeni bir başlangıcın, yeni bir girişin, var oluşun temsili oluyor.

5. ....labirentte yeni var oluşlardan Tschumi'nin "yüzey" alanlarına ?.....

tüm bu düşünüş ve sorgulamalar ile devam ettiğim bu yerde, yeni varışlara, farklı keşiflere devam ediyor, kâğıda aldığım notlarım ve geçtiğim alanları işaretlediğim yüzeyler arttıkça kavrayışım da artmaya, kafamdaki sorular cevapları şekillendirmeye devam ediyor. Yeniden beton duvarların yerini başka bir mekâna bıraktığını fark ediyor ve ilerliyorum ancak bu defa bu yer, başlangıç noktam kabul edip referans aldığım nokta (folie – ilk keşif) dan farklı anlamlar ve hisler besliyor. Çünkü burada geride bıraktığım soğuk, belirsiz duvarlardan yemyeşil, alabildiğine geniş, farklı kullanımlara imkân veren bir yere varıyor, içine girdikçe büyüyor, sanki beton duvarların ilerledikçe daralmasının aksine her bir adım yeni bir alan açıyor.....yürüyor, yürüyor, sağa koşuyor, sola koşuyor, bu özgürlüğün tadını çıkarıyorum. Derken yine elimdeki kâğıda gözüm ilişiyor ve anlamlandırmak istediğim bu yeri, içinde olduğum bu durumu yeniden işlemeye, yeni referans noktaları vermeye devam ediyorum. İlk referansımdan farklı olmalı diyorum, ondan daha farklı anlamlar var burada, daha farklı çıkarımlar. Parmağımla o ilk noktayı, kavrayışımın özünü hissediyorum, evet farklı olmalı, noktadan daha geniş, daha nüfuzlu, daha kalabalık... kalabalık, bu kelimenin hakkı veriliyor çünkü; her baktığım yerde başka bir grup, başka insanlar, başka hayatlar var. Duruyor, düşünüyorum, ayaklarımın taşımadığını hissettiğim bedenimi o yeşil alana bırakıyorum, belki de ben bırakmıyorum zaten olması gereken yerde ve kendi bilinciyle hareket ediyor gibi, sanki bana hiç sormadan yolunu buluyor gibi... burada ne kadar kaldım, ayaklarım tekrar bedenimi taşımaya nasıl ikna oldu ya da kim ikna etti bilmiyorum ama yeniden ayaktayım ve ayaklarım yol almaya devam ediyor.

Aktivite ve odak noktası haline gelen bu alanlarda hayal edebileceğiniz birçok şeyi sınırsızca gerçekleştirebiliyorsunuz, park alanları sanki geleneksel, bilindik park alanlarında bulunmayan hayalleri cesaretlendiren, onlara ivme kazandıran bir olaylar silsilesi... ve bulunduğum yer olaylar mekânı... olayın kurgusunun, senaryosunun yaşayana ait olduğu, her kişiye kendine özgü deneyimle, kendi varlığıyla anlamlar katabileceği yeni arayışlar, yeni buluşlar mekânı oluveriyor sizin varlığınızda. Anı yaşıyor, her duyguyu farklı şekilde iliklerime kadar işliyorum, benim makinemle ve benim izlerimle. Böylece yeni kavrayışlar katılıyor zihnime, yeni fikirlere yelken açan olasılıklar yumağı her yanıma sarıyor, yılmıyor, devam ediyor, anlama ulaşmaya çalışıyorum...

6. ....tekrar, deformasyon, kesilme, dağılma .....

Bulacağımı biliyorum, ne kadar kaybolsam da unutup başa sarsam da o his beni bırakmayacak biliyorum... yaşanmışlık hissi ... ne kadar aynı yerde gözümü açıp hep başa döndüğümü, sanrılarla hayal dünyasında olduğumu düşünsem o kadar gerçek geliyor, gerçek olan hisler, bende kalan izler, silinmiyor. İlerlemeye ve duvarları aşmaya devam ediyorum, hangisi gerçek hangisi sahte ayırt edemediğim ama bir yerde benliğimle her anını kavradığım bir durumdayım. Bir süredir ileri geri karşıma çıkan farklı beton duvarlardan (engeller) kurtulmaya çalışıyor, çıkar yol

arıyorum, hepsi aynıymış, birbirinin tekrarıymış hissi veren gelgitler, tekrarlar yerini parçalanmış yeni çıkmazlara sürüklüyor, dağılıyor, sendeliyor ama devam ediyorum, soluklanıyorum, gözlerimi kapatıp dinliyorum, sonra birden bir hızla koşuyor, koşuyorum, ta ki yeni bir beton duvara çarpana kadar... ama dağılmıyor, tutunuyorum, bazen kaçıp bazen kovaladığım o duvarlara. Gözüm ilişiyor elimdeki karalamaya, ben hareket ettikçe benimle büyüyen, adeta bana yol gösteren ağlara... bir başkasına da aynı yolu mu gösteriyor yoksa bu yol benim yolum mu sorguluyorum...

7. .... labirentin sorgularından Tschumi'nin parkındaki "çizgi"³ ve eğrilerin hareket önermelerine.....

Sorgularla devam eden dönemeçli süreçlerden geçerek yol alıyor, yeni anlamlara ve odaklara ulaşıyorum, ulaştığım noktalara gitmek için geçtiğim, arkamda bıraktığım tüm o yollar, çizgilerin, açılarının, diklik ve paralelliklerin yoluma kattığı anlam ve bana kattığı hareket fiili haline geliyor ve beni bir yerlere ulaştırıyor. Artık daha da hakimim kendime, çevreme, ama henüz sorularım ve sorgularım devam ediyor, nedense her şeyi kavrayıp ikna olsam da bu sorgularım devam edecekmış gibi geliyor ama bunu olumluyorum, çünkü böyle olmalı, sorgulamak hiç bitmemeli diyorum, hem her şeyi nasıl tamamen bilebilir ya da hiç soru sormadan nasıl devam edebilirim ki...

Ayaklarımın yolundan gitmeye, onlara eşlik etmeye devam ediyorum, önceki gidişlerimden farklı bir sezisteyim. Ne gittiğim yollar ne de geçtiğim mekanlar, beni bir rotada devam etmeye zorlasa bile, o soğuk beton duvarların içinde yaşadığım hissi vermiyor. Bazen neden buradan gidiyorum diye sorguladığımda bile aslında bu yolu kendi benliğimle kabul edip ilerliyorum. Beni farklı yerlere ulaştıracağını hissediyorum ve evet gerçekten de yanılmıyorum. Belirlediğim her rota, bana farklı bir mekânın kapısını aralıyor, zaman zaman kesiştiğim, bazen gidişlerimle birleşip, dönüşlerde ayrıldığım ama ne olursa olsun her yapılanın ayrı bir anlam kattığı, beni varacağım noktaya adım adım yaklaştırdığı seziliyor.

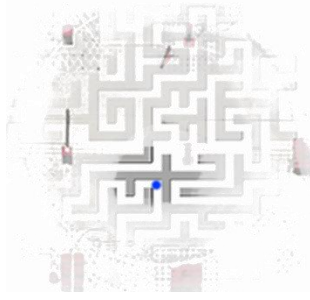
Sonuç

.....labirentten çıkış, yeni kavramlar keşfediş, başa dönüş, yeniden doğuş .....

Tüm duvarlar yıkılıyor, tüm sanrılar son buluyor ve hayat normalleşiyor, üstü kapalı sorular cevaplarını buluyor, benim elimde, benim dilimle ve benim cevaplarımla... elimdeki kağıda son kez ve yeniden yeniden bakıyorum, o ilk labirentte uyanışımın şu anda bulunduğum noktaya kadar her bir anı yeniden yaşıyorum, duraksıyorum, her bir çizgide tamamlıyorum, kendimi bulduğum her noktada bütünleşiyorum, farkına varıyorum, benimsiyorum her bir düzlemini, kendimin ve varlığımın bulunduğu her yerin, her alanın potansiyelini...

Anlıyorum, kavriyorum tüm manaları, labirentin varlığındaki anlamı, benim labirentteki varlığımın anlamını ve gittiğim yolların, bitişlerin ve dönüşlerin bendeki anlamını döküyorum kalem ile kâğıda. Her yeni yolun verdiği yeni mananın düzleminde yürüyor, o çizgilerin ulaştırdığı noktalarda durup dinleniyor ama yine devam ediyorum yoluma, benim çizgilerimle çizilen, adımlarımla netleşen ve kalemimle genişleyip bana anlam katan mekana, mekandaki duvara ve duvardaki pencerenin çatlağına, boşluğa yani her doluluktaki boşluğa, her varlıktaki yokluğa, her anlamdaki manaya ve manasızlığa, yol alıyorum ve davet ediyorum, benimle çıkılan bu yolda bana eşlik eden herkesi kendi manasına ulaşmaya ve kendi yolunu çizmeye, hangi yol çıkarsa, kıvrılsa da dikleşse de elde edeceklerine odaklanmaya, manayı kavramaya çağırıyorum, anlamı aramaya... bulamasan da, bulduğunu sanıp yanılın ve hatta geri dönülmeyecek şekilde kayboldun da.. çünkü biliyorum ki her kayboluş yeni bir yol bulmak için yeni bir başlangıç ve her başlangıç yeni kavrayışlar, yeni çizgiler, noktalar ve düzlemler oluşturuyor. Mimarlığı mekân yapacak olan çizgiler, düzlemler ve noktalar... zihin ürünü olan mimarlığı, deneyimleyerek dönüştürebileceğimiz mekân, benim var olduğum, beni anlamlandıran mekân...

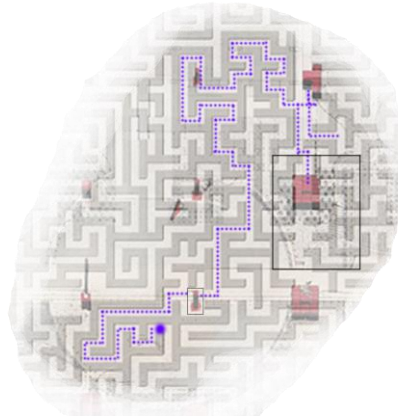
Herkesi, kendi labirentinde kendi Parc de la Villette'ini üretmeye, kendi anlamını bulmaya, kendine anlamlar katmaya davet ediyorum...

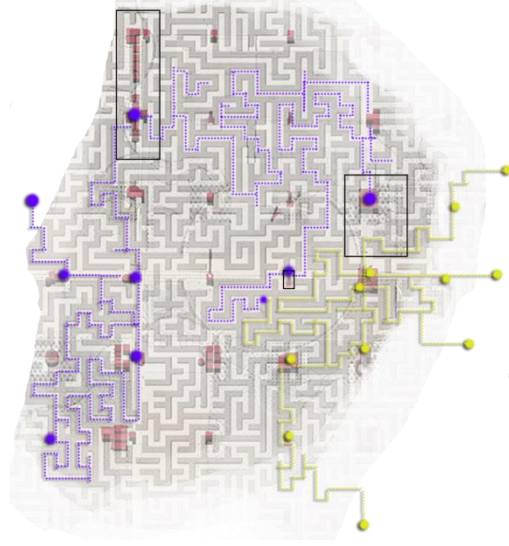
Resim 1. Labirent içinde ilk uyanış (Parc de La Villette parkı planı referans alınarak labirent üzerine işlenerek yazar tarafından oluşturulmuştur.)

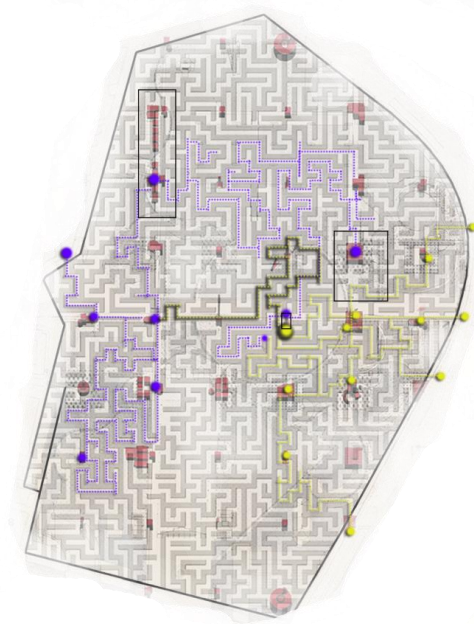
Resim 2. Labirent bilinmezinden Tschumi'nin "follie" lerine (Parc de La Villette parkı planı referans alınarak labirent üzerine işlenerek yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Resim 3. Labirentte yeni arayışlar (Parc de La Villette parkı planı referans alınarak labirent üzerine işlenerek yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Resim 4. Labirentte buluşlar, dağılışlar, dönüşler ve yayılım (Parc de La Villette parkı planı referans alınarak labirent üzerine işlenerek yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Resim 5. Labirentte çıkılırken yeniden başa dönüş, yeni keşif potansiyeli (Parc de La Villette parkı planı referans alınarak labirent üzerine işlenerek yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Dipnotlar

¹ Parc de la Villette, 35 kırmızı 'follie', spor ve rekreasyon alanları, oyun alanları, bilim ve teknoloji müzesi ve müzik merkezini içermektedir. Tschumi planlamada 'follie' lerin tasarımı dışında üç sistemi; spor alanları, yollar ve follie noktalarını da ilave etmiştir. Bu ağ sistemi bağımsız üç sistemin bir araya getirilmesinde mimarın iç dinamiklerine karar verdiren bir öğedir.

² Parc de la Villette projesinde yüzeyler sistemi; oyun, egzersiz, eğlence, marketler ve daha fazlası için uygun yüzeyler kullanılarak aktivitelere ev sahipliği eder. Geri kalan yüzeyleri; sıkıştırılmış toprak ve çakıllarla yapılandırılmıştır.

³ Parc de la Vilette'in çizgileri ise, parkın içinde kesin sınırlarla belirlenmiş yürüyüş rotalarını oluşturuyordu. Tschumi'nin noktalarının aksine bu çizgiler belirli bir mekânsal organizasyonu takip etmeyen öğeler. Çizgiler, ziyaretçiyi farklı farklı yerlere, ilgi çekecek farklı noktalar ulaştırmayı amaçlayan, yönlendiren, zaman zaman kesişen, bu şekilde park hatta etraftaki kentsel alanı gezdiren elemanları olmuş Parc de la Vilette'in.

Kaynaklar

Hays, K. Michael. *Mimarlığın Arzusu, Geç Avangardı Okumak*. Çev. Volkan Atmaca, Bahar Demirhan. Yyy: MIT Press, 2010.

Tschumi, Bernard. *Mimarlık ve Kopma*. Yyy: Janus Yayınları, 2018.

Perec, George. *La disparition, Kayboluş*. Çev. Cemal Yardımcı. Yyy: Ayrıntı Yayınları, 2018.

İnternet Kaynakları

Akyavaş, Erol. "Miraç Enstalasyon Çalışması " (20 Aralık 2018); 10 Haziran 2020

<https://www.pressreader.com/turkey/betonart/20181220/282707638170516>

Archidose, çev. Pınar Bingöl. "Bernard Tschumi, Parc de la Villette" (11 Ocak 2007); 13 Haziran 2020.

<http://mimdap.org/2007/01/parc-de-la-villette/244/>

Arkitektuel, Mimarlığın Türkçesi. "Parc De La Vilette" (18 Şubat);15 Haziran 2020.

<https://www.arkitektuel.com>

A DYSTOPIC ROAD STORY: THE LABYRENT EXPERIENCE

Sema KIZILELMA

ABSTRACT

Since representation is a vehicle between represented one and representation itself, architectural ideas also need to be transferred to the representation environment. The representation of the experientiality of architecture as an idea is based on Bernard Tschumi's discourse that "the dark and unconscious behind the reality point to the existence of something else behind all masks." In this web of representations, where the truth will be revealed with the distances to be taken on the way to reach the other one (the crack of the window in Tschumi's structure), the representations, the represented ones or the other representations will decide where the roads will lead. In this journey, the representation of architecture, which is considered as an idea and can be achieved through experiences and different actions is discussed over a labyrinth experience story. Starting from a whole (architecture), a transformation process is discussed with the fragmentation and the separation of parts from meaning and place. In this process, representations of the determinant elements of architecture and space (bodies, objects, lights, shadows, senses, materials, sounds, desires, prejudices...) exist in the gap between knowledge and experience. The representations to be put forward will reveal the processes for reaching the desired point in the conceptual and perceptual contradiction and the potentials to be formed. Each potential space and architecture will allow a new window or a crack (gap) in the window.

Keywords: labyrinth, experience, dystopic story, stratification, superposition